

3. *Лециньський О.П.* Розвиток викладання фізики у Великій Британії під час першої наукової та промислової революції // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. — Серія: Педагогічні науки. — 2002. — Вип. 42. — С. 245-248.
4. *Лециньський О.П.* Розвиток шкільного курсу фізики у Великій Британії в XIX ст. // Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. — Серія: Педагогічні науки. — 2002. — Вип. 48. — С. 158-168.
5. *Лециньський О.П.* Розвиток шкільного курсу фізики у США в другій половині XX ст. Фізика та астрономія в школі. — 2002. — № 6. — С. 47-51.
6. *Conference of Physics Department Chairs "Undergraduate Physics for the New Century"*, American Center for Physics, College Park, MD, April 14-16, 2000.
7. *Nuffield new Advancing Physics: Student Book*. — London: Institute of Physics, 1998. — 340 p.
8. *Zollman D.* Millikan Lecture 1995: Do they just sit there? Reflections on helping students learn physics // *Am. J. Phys.*, 64, 1996, 114-119.

Ляшенко О.І.

Академія педагогічних наук України

ЯКІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН ОСВІТИ

Розкрито сутність категорії якості освіти як багатовимірної моделі соціальних норм і вимог до особистості, освітнього середовища, в якому відбувається її розвиток, та системи освіти, яка реалізує їх на певних етапах навчання. Проаналізовано основні її характеристики і показники, що характеризують освітній процес, його результат і систему освіти загалом. Подано опис моніторингу системи освіти як інструментарію менеджменту освіти, зокрема в управлінні її якістю.

In paper the essence of a category of quality of education as process, outcome and properties of an educational system is analyzed. The quality of education reflects the purposes, needs and social norms, which are advanced by a society as an educational ideal. It is a population of properties of educational process and its outcome, which should obey educational needs of the participants. The model of a system of quality educational monitoring is submitted and the functions its component on different levels.

Поступ людства у третє тисячоліття ознаменований оновленням поглядом світового співтовариства у майбуття, визначенням ціннісних властивостей суспільного життя, які характеризують його якість. У цьому процесі світ визнав якість освіти як головну мету, пріоритет розвитку суспільства в XXI столітті, якому підпорядковані всі інші показники людського життя. Такий соціальний вибір не випадковий, оскільки пов'язаний з геополітичною конкуренцією, що розгорнулася між різними за розвитком країнами, зокрема у галузі розвитку інтелектуальних ресурсів. Адже світ збагнув, що у високотехнологічному інформаційному суспільстві якість освіти є головним аргументом людського розвитку, у забезпеченні такого рівня життєвої і професійної компетентності людини, який би задовольняв насамперед її потреби, а також потреби суспільства і держави. Саме тому зміни, що відбуваються нині в системах освіти більшості країн, спрямовані головним чином на підвищення освітнього рівня молоді, формування функціонально і професійно грамотних спеціалістів, здатних забезпечити конкурентоспроможність держави, її економічний розвиток та політичну незалежність.

В умовах реформування української системи освіти якість стає наріжним каменем, який визначає перспективність поставлених завдань та ефективність їх розв'язання. Тому Національною доктриною розвитку освіти вона визнана національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, реалізацією права громадян на освіту; держава має здійснювати моніторинг якості освіти, забезпечувати його прозорість, сприяти розвитку громадського контролю [1].

Сучасна квалітологія визначає якість освіти як комплексне поняття, яке відтворює: а) сутнісні характеристики і показники, б) кваліметричні методи її оцінювання, в) способи управління якістю освіти. Кожна з цих трьох складових має власний набір критеріїв і показників якості освіти, які загалом можуть досить різнобічно оцінити будь-яку систему освіти як за зовнішніми, так і внутрішніми її параметрами.

Якість освіти — це показник розвитку суспільства в певному часовому вимірі, і тому він має розглядатися в динаміці його змін стосовно чинників, які визначають його природу. Це суспільна характеристика,

а не предмет змагання чи політичний аргумент в оцінці розвитку держави на конкретному етапі її становлення. Більше того, нині в Європі вона сприймається як об'єкт суспільного єднання і консолідації різних національних освітніх систем. Так, в угоді ЄС (стаття 149) зазначається, що європейська спільнота сприятиме розвитку якісної освіти шляхом заохочення співпраці між країнами-членами ЄС, і якщо необхідно, підтримки і доповнення їх дій, поважаючи одночасно відповідальність країн-членів за зміст навчання й організацію освітніх систем, їхню культурну та мовну різноманітність [4, с. 3].

У широкому сенсі якість освіти розуміють як збалансовану відповідність процесу, результату і самої освітньої системи цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти [2; 3]. Якщо за основу означення взяти вимоги міжнародного стандарту якості ISO, що регламентує поняття якості продукції і послуг, то його можна інтерпретувати як сукупність властивостей і характеристик освітнього процесу або його результату, які надають їм здатність задовольняти освітні потреби всіх суб'єктів навчально-виховного процесу — учнів і студентів, їхніх батьків, викладачів, роботодавців, управлінців тощо, тобто державу і суспільство загалом.

Особистісне спрямування освіти зумовлює необхідність інтегровано оцінювати якість освіти в єдності індивідуальних характеристик особистості, педагогічних показників організації освітнього середовища і соціальних параметрів функціонування освітніх систем. Тому доцільно вирізняти внутрішні і зовнішні чинники якості освіти, які характеризують освітній процес, його результат і систему освіти загалом [6, с. 48]. Зокрема, до внутрішніх характеристик якості загальної середньої освіти можна віднести:

- ♦ якість освітнього середовища ("технологічність" управління освітнім процесом, ефективність науково-методичної роботи, ресурсне забезпечення навчального процесу, кадровий потенціал школи тощо);

- ♦ якість реалізації освітнього процесу (науковість і доступність змісту освіти, педагогічна майстерність учителя, ефективність засобів навчання, зокрема якість підручників, задоволення різноманітних освітніх потреб тощо);

♦ **якість результатів освітнього процесу** (рівень навчальних досягнень учнів, розвиток їх мислення, ступінь соціальної адаптації, культури і вихованості учнів тощо).

Зовнішні показники якості освіти характеризують її як соціальну інституцію, яка відображає ефективність функціонування освітньої системи, її вплив на людину і суспільні процеси, задоволення потреб особистості і держави загалом. Це — доступність до якісної освіти усіх громадян незалежно від їх соціального і майнового статусу чи інших обмежень, її відповідність освітнім стандартам, задоволення освітніх запитів, наступність у здобутті вищої освіти, відкриття перспектив професійного росту і соціального статусу тощо.

Таким чином, якість освіти можна представити як багатовимірну модель соціальних норм і вимог до особистості, освітнього середовища, в якому відбувається її розвиток, та системи освіти, яка реалізує їх на певних етапах навчання людини. Вона є багатогранною категорією, яка за своєю сутністю відображає різні аспекти освітнього процесу — філософські, соціальні, педагогічні, політичні, демографічні, економічні та інші. Крім того, різні його суб'єкти-споживачі по-своєму, залежно від зацікавленості в тій чи іншій його властивості чи запитів, оцінюють якість освіти [5, с.17]:

- ♦ як суспільний ідеал освіченості людини,
- ♦ як результат її навчальної діяльності,
- ♦ як процес організації навчання і виховання,
- ♦ як критерій функціонування освітньої системи.

Тому системне дослідження якості освіти передбачає вивчення комплексу проблем, які охоплюють: а) з'ясування сутності базових понять якості освіти — її означення, структурні компоненти, властивості, критерії і норми тощо; б) визначення процедур і показників оцінювання якості освіти (як освітнього процесу, як його результату, як функціональної системи); в) проведення моніторингу та прийняття управлінських рішень з метою забезпечення встановлених норм якості освіти на всіх її рівнях.

Останній аспект особливо важливий для прийняття ефективних і своєчасних управлінських рішень, адекватних реальному стану функціонування і прогнозування розвитку об'єкта управління — учня, студента, навчального закладу чи системи освіти загалом. Це вимагає налагодження системи моніторингу освіти, головною метою якої стане збирання, оцінювання та аналіз якісних показників на всіх рівнях її функціонування.

Система моніторингу якості освіти має бути підпорядкована ієрархічним зв'язкам освітньої системи. Тому суб'єктами оцінювання можуть бути учні і студенти, вчителі і викладачі, навчальні заклади, їх керівники, органи управління різних рівнів та їх інфраструктурні підрозділи тощо. За цією ознакою систему моніторингу освіти в Україні можна розглядати на різних рівнях її функціонування, а саме:

♦ **індивідуальному рівні** самооцінки учнями і студентами якості власної загальноосвітньої і професійної підготовки, суспільної, професійної і життєвої компетентності, досвіду оволодіння алгоритмічними та евристичними способами діяльності, навичками критичного мислення тощо;

♦ **локальному рівні** оцінювання якості освіти своїх вихованців навчальним закладом, досягнення ним поставленої мети в опануванні вимог державного стандарту відповідного рівня освіти, коригування стратегії його розвитку за соціальними, педагогічними, економічними показниками;

♦ **муніципальному рівні** оцінювання місцевими органами управління суб'єктів освітньої діяльності (рівня навчальних досягнень учнів і студентів, квалі-

фікації і педагогічної майстерності вчителів і викладачів, компетентності керівників навчальних закладів тощо) та порівняння результатів діяльності власної мережі навчальних закладів;

♦ **регіональному рівні** оцінювання ефективності функціонування місцевої системи освіти, зокрема підпорядкованих органів управління, забезпечення ними державної освітньої політики в регіоні, вибіркоче вивчення ефективності роботи окремих навчальних закладів і органів управління, удосконалення мережі навчальних закладів на підставі аналізу одержаних даних;

♦ **державному рівні** акцентованого та узагальненого оцінювання якості функціонування національної системи освіти та порівняння її показників з міжнародними індикаторами і системами, забезпечення єдиної методології державної атестації випускників навчальних закладів, аналіз і порівняння стану реалізації державної політики в галузі освіти різними регіонами України.

Об'єктами оцінювання можуть бути внутрішні і зовнішні характеристики якості освіти як процесу, результату чи системи загалом, тобто зміст освіти, відображений в навчальних планах і програмах, підручниках та інших засобах навчання тощо, рівень його засвоєння, демографічні показники доступу до освіти, дані кадрового і ресурсного забезпечення системи освіти, економічні індикатори освіти тощо. Джерелами інформації в даному випадку виступають статистичні дані і матеріали спеціальних кваліметричних досліджень, результати зовнішнього контролю (незалежного аудиту) діяльності навчальних закладів і вивчення рівня навчальних досягнень учнів і студентів, аналітичні доповіді та оцінки вітчизняних та іноземних експертів, порівняльні дані міжнародних моніторингових досліджень, тестувань, рейтинги виступів українських школярів і студентів на олімпіадах і конкурсах, матеріали державної атестації та акредитації навчальних закладів тощо.

Таким чином, управління якістю освіти є двонаправленим процесом. З одного боку, воно має забезпечувати якість внутрішніх параметрів процесу і результату навчання учнів і студентів, задоволення їх освітніх потреб. З іншого боку, воно спрямовано на поліпшення використання ресурсів у забезпеченні якості освіти та підвищення ефективності функціонування системи освіти загалом, тобто на її зовнішні параметри як соціальної системи. Залежно від обраної мети кожний з цих напрямів визначає показники і критерії моніторингу якості освіти.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347 "Про Національну доктрину розвитку освіти". // Освіта України. — 23 квітня 2002 р. — № 33. — С. 4-6.
2. Закон України "Про загальну середню освіту". // Законодавство України про освіту. Збірник законів. — К.: Парламентське вид-во, 2002. — С. 51-71.
3. Закон України "Про вищу освіту". // Законодавство України про освіту. Збірник законів. — К.: Парламентське вид-во, 2002. — С. 112-155.
4. *Європейський звіт про якість шкільної освіти*. 16 показників якості. — (<http://www.europeu.int/comm.education/indic/>)
5. *Селезнева Н.А.* Качество высшего образования как объект системного исследования. // Материалы XI Всерос. науч.-метод. конф. "Проблемы качества образования". — Москва, Уфа, 2001. — С. 5-28.
6. *Стрижов А.М.* Понятие качества образовательной услуги в условиях рыночных отношений // Стандарты и мониторинг в образовании. — 1999. — № 3. — С. 47-50.